

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ:

**Збірник наукових праць Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

Том VI

ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ

Випуск 15

**Київ-Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2019**

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. – Випуск 15. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 459 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **С. Д. Максименко**

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н. В. Чепелєва**

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н. В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О. Л. Вернік** (електронна версія)

Редакційна колегія:

Моляко В. О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л. М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О. М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М. Л.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н. Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В. В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т. О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю. М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О. Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З. Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія)

Редакційна рада тому: **Музика О. Л.** (відповідальний редактор), канд. психол. наук, професор; **Власова О. І.**, доктор психол. наук, професор; **Коваленко А. Б.**, доктор психол. наук, професор; **Рибалка В. В.**, доктор психол. наук, професор; **Сердюк Л. З.**, доктор психол. наук, професор; **Ставицька С. О.**, доктор психол. наук, професор; **Горбунова В. В.**, доктор психол. наук, доцент; **Климчук В. О.**, доктор психол. наук, доцент; **Корольов Д. К.**, канд. психол. наук, доцент; **Чекрижова М. М.** (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 4 від 25.03.2019 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011 р.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук (Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)

Гоцуляк Н. Є., Славіна Н. С., Ренке С. О.	
Креативність як показник розвитку професійної діяльності викладача ЗВО.....	156-162
Губенко О. В.	
Застосування теорії креативного каталітичного полісемантичного поля в дослідженні психосемантичних механізмів наукового відкриття (інтегративний підхід).....	163-169
Зарембо Н. О., Малиш В. Є.	
Роль емоційної саморегуляції в підвищенні інклюзивної готовності педагогів.....	170-180
Кордунова Н. О., Дмитріюк Н. С.	
Роль емоційного фактора в міжособистісній взаємодії студентів.....	181-188
Коханова О. П., Столярчук О. А.	
Особистісний потенціал як засіб самореалізації сучасної молоді.....	189-196
Кузнецов О. І.	
Взаємозв'язок духовного інтелекту і духовних цінностей особистості.....	197-207
Лантух І. В.	
Моделювання процесу розвитку особистісної надійності суб'єктів підприємницької діяльності.....	208-217
Левицька І. М., Попіль М. І.	
Концептуальна модель образу фізичного Я дівчат раннього юнацького віку.....	218-228
Литвиненко О. О.	
Особистісні чинники формування навичок довгострокового планування у підлітків.....	229-236
Мазяр О. В.	
Валідність психологічного дослідження: математика абсурду.....	237-244
Музика О. О.	
Смисложиттєві орієнтації та самоефективність у ціннісному розвитку музично обдарованих студентів.....	245-255
Назар М. М.	
Психологічні потенціали віртуального навчання у постіндустріальному суспільстві....	256-265
Никончук Н. О., Хохлова К. І.	
Порівняльне дослідження образу України в етнічній свідомості молодших школярів та підлітків.....	266-278
Нікітіна І. В.	
Індивідуальний підхід до особистості студентів-першокурсників у процесі адаптації: результати експерименту	279-289
Пенькова О. І.	
Психологічні чинники процесу саморегуляції особистості у системі суспільних взаємин.....	290-297
Подофєй С. О.	
Особливості формування емоцій та емоційного вигорання у педагогів.....	298-304
Портницька Н. Ф., Хомутовська О. В.	
Образ інтимного партнера у свідомості юнаків: ціннісні аспекти.....	305-312
Руденок А. І., Максимчук К. І.	
Спонтанність як важлива складова самоактуалізації.....	313-320

СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА САМОЕФЕКТИВНІСТЬ У ЦІННІСНОМУ РОЗВИТКУ МУЗИЧНО ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ

Музыка О.О. Смысложиттєві орієнтації та самоефективність у ціннісному розвитку музично обдарованих студентів. Музично обдарована особистість розглядається як цілісність, яка об'єднує окремі показники музичної обдарованості на вищому системному ціннісному рівні. Музично обдаровані студенти демонструють вищі показники смысложиттєвих орієнтацій (СЖО) і самоефективності (СЕ) у порівнянні з пересічними. Виявлені тенденції дозволяють зробити висновок про те, що у студентському віці формується ціннісне ставлення до здібностей як основи особистісного саморозвитку і рівень його тим вищий, чим більше людина відповідає ознакам обдарованої особистості. Додатковими аргументами на користь цього положення є такі емпіричні результати: 1) вищі показники СЖО і СЕ у студентів, які не демонструють ознак обдарованості, але розвивають свої здібності у навчальній діяльності; 2) вищі показники СЖО і СЕ у студентів, які мають досягнення, окрім навчальної, ще й в інших видах діяльності.

Ключові слова: аксіогенез, музична обдарованість, обдарована особистість, самоефективність, смысложиттєві орієнтації, особистісні цінності.

Музыка Е.А. Смысложизненные ориентации и самоэффективность в ценностном развитии музыкально одаренных студентов. Музыкально одаренная личность рассматривается как целостность, которая объединяет отдельные показатели музыкальной одаренности на высшем системном ценностном уровне. Музыкально одаренные студенты демонстрируют более высокие показатели смысложизненных ориентаций (СЖО) и самоэффективности (СЭ) по сравнению со сверстниками. Выявленные тенденции позволяют сделать вывод о том, что в студенческом возрасте формируется ценностное отношение к способностям как основе личностного саморазвития, и уровень его тем выше, чем больше человек соответствует признакам одаренной личности. Дополнительными аргументами в пользу этого положения есть такие эмпирические результаты: 1) высокие показатели СЖО и СЭ студентов, которые не демонстрируют признаков одаренности, но развивают свои способности в учебной деятельности; 2) высокие показатели СЖО и СЭ студентов, которые имеют достижения, кроме учебной, еще и в других видах деятельности.

Ключевые слова: аксиогенез, музыкальная одаренность, одаренная личность, самоэффективность, смысложизненные ориентации, личностные ценности.

Постановка проблеми. У ціннісному розвитку музично обдарованої особистості можна виокремити ряд етапів, з-поміж яких особливе місце належить студентському періоду, в якому особистісно значимі перспективи розвитку власних здібностей чіткіше окреслюються та реалізуються у навчально-професійній діяльності. Це обумовлює актуальність наукових пошуків, спрямованих на вивчення психологічних особливостей аксіогенезу музично обдарованих студентів.

Ми виходимо з розуміння музичної обдарованості як особистісного утворення, яке формується у процесі саморозвитку на основі рефлексії індивідуальних особливостей

музичної діяльності, особистісних характеристик, пов'язаних із цією діяльністю, і соціального контексту, в якому вона здійснюється [14]. Відтак вивчення таких фундаментальних ціннісно-мотиваційних утворень як смисложиттєві орієнтації (СЖО) і самоефективність (СЕ) є завданням, виконання якого дозволить наблизитися до розуміння психологічних чинників, закономірностей і механізмів аксіогенезу обдарованої особистості. Оскільки СЖО і СЕ безпосередньо пов'язані з ціннісною сферою, саморозвитком і продуктивністю, то їх можна розглядати як універсальні показники аксіогенезу обдарованої особистості.

Аналіз останніх публікацій. З-поміж інших ціннісно-мотиваційних утворень СЖО і СЕ є одними із найбільш осмислених і значимих для людини. У наукових працях сучасних дослідників аналізуються проблеми сенсу життя людини в контексті життєтворення (Т. М. Титаренко), формування суб'єктної позиції, що детермінує процеси самоактуалізації та набуття ціннісного особистісного досвіду (Г. К. Радчук), суб'єктно-ціннісного аналізу й особистісно-ціннісної регуляції (О. Л. Музика). Самоефективність розглядається як центральний компонент самотворення особистості (Л. З. Сердюк), відіграє важливу роль у самоздійсненні фахівця (О. М. Кокун), має взаємозв'язок із продуктивним мисленням та саморегуляцією (Д. О. Шапошник-Домінська) та ін.

У переважній більшості психологічних досліджень проблема розвитку обдарованої особистості, музично обдарованої зокрема, розглядається в контексті окремих функціональних проявів когнітивної сфери чи інструментальних можливостей особистості. Значно менше наукових студій, в яких цей феномен вивчається під кутом ціннісно-мотиваційного потенціалу саморозвитку обдарованої людини як цілісної особистості.

З огляду на це, сучасні підходи до обдарованості, в центрі яких стоїть особистість і які спрямовані на інтегральні особистісні характеристики, заслуговують особливої уваги. Особистісні цінності як результат персонального досвіду і є такими інтегральними характеристиками. Вони поєднують у собі як цільові, так і інструментальні інтенції особистості, що необхідні для досягнення життєвих цілей. Планування власного життя і саморозвитку стає необхідною функцією ціннісної свідомості обдарованої особистості. Ціннісна свідомість особистості є тим центром, у якому породжуються, існують і узгоджуються уявлення людини про можливі шляхи саморозвитку і власні перспективи на кожному з них. Т. М. Титаренко пише: «Якщо під час життєконструювання переважно використовують наративи з їхньою тенденцією до сюжетної інтеграції подій, переживань, смислів, то особистість стає більш цілісною, інтегрованою і всі значущі для неї контексти починають перетворюватися на єдиний текст» [13, с. 28].

На ролі свідомості як ментального простору творення особистісних цінностей як джерела саморозвитку наголошує Г. К. Радчук: «Осмислення реальності ми визначаємо як акт свідомості, що відбувається «тут і тепер», в якому особистість переживає смисл свого минулого, що є для неї досвідом і має певну цінність, і проектує у майбутнє особистісні уявлення, очікування та плани, які виступають для неї ціннісними орієнтирами діяльності у теперішньому часі» [11, с. 17].

Становлення цілісного особистісного підходу до музичної обдарованості відбувається різними шляхами, зокрема й через реалізацію структурно-функціонального підходу. І. Г. Гатрич зазначає: «Структура музичної обдарованості є цілісним утворенням і певною організацією якостей. Функціонувати таке утворення може тільки під впливом

різноманітних якостей, що є компонентами структури музичної обдарованості. Дослідження компонентів, що належать до різних рівнів музичної обдарованості, при структурному вивченні цього розвитку обов'язково повинно бути поєднано з дослідженням видів взаємозв'язків між самими компонентами» [2, с. 129].

Далі йде А. О. Гетманенко, яка розглядає музичну обдарованість як емерджентну систему, що складається з творчого, мотиваційного і спеціального компонентів, взаємодія яких сприяє переходу всієї системи на якісно новий рівень функціонування та визначає потенціал подальшого розвитку цілісної системи обдарованості в структурі особистості дитини. Важливим для наших студій є висновок, який робить дослідниця: «Музична обдарованість є інтегральною якістю особистості. Емерджентна за своєю суттю, вона не зводиться до суми факторів, що забезпечують її функціонування, а передбачає їх системну організацію і наявність внутрішніх джерел розвитку, що забезпечують спрямованість самореалізації особистості в сфері музичної діяльності» [3, с. 5].

Що стосується емпіричних досліджень ціннісного розвитку музично обдарованих студентів, то їх наразі недостатньо для того, щоб скласти цілісну картину аксіогенезу і виявити його відмінності від аксіогенезу осіб, які не демонструють ознак обдарованості. Тож в аналізі будуть використані дослідження музикантів-професіоналів, яких безумовно не можна ототожнювати з музично обдарованими людьми, але які, на наш погляд, через спільність професійних інтересів мають показувати подібні тенденції в ціннісних аспектах особистісного розвитку.

І. Ф. Аршава, Е. Л. Носенко і В. Ю. Кутєпова-Бредун отримали дані про те, що музиканти-професіонали відрізняються від аматорів за цілим рядом показників. Вони вирізняються вищими рівнями емоційної сензитивності і вразливості, нейротизму, тривожності, соціальної ізольованості, автономності, мають високі показники загального рівня відчуття психологічного благополуччя і його складників, зокрема й усвідомлення особистісного зростання. Автори приходять до висновку, що «...музична діяльність виконує для професіоналів не лише роль засобу саморегуляції, але й психотерапевтичну функцію» [1, с. 28]. Доступність емоційно-сприятливого переживання стану «поток» завдяки високому рівню майстерності у діяльності, яка виконується щоденно, створює невичерпний ресурс для обдарованих музикантів відчувати суб'єктивне благополуччя.

Деякі результати, отримані авторами, виявилися доволі суперечливими. Так, значна частина студентів консерваторії демонструвала підвищений рівень тривожності за методикою «Госпітальна шкала тривоги та депресії» (А. Zigmond, R. Snaith, адаптація – М. Ю. Дробижева) та високі показники за фактором О 16-факторного особистісного опитувальника Р. Кеттела, водночас за П'ятифакторним особистісним опитувальником (Р. МакКрає, П. Коста, адаптація – О. Г. Шмельова, В. І. Похилько) студенти консерваторії мали досить високі показники емоційної стійкості. У цілому досліджувані демонстрували здатність до самоконтролю і вольової регуляції поведінки, що пояснюється формувальними впливами професії музиканта, яка потребує систематичних занять та мобілізації вольових ресурсів на концертних виступах [1].

Формулювання мети і завдань статті. Мета – виявити особливості розвитку смисложиттєвих орієнтацій і самоефективності в процесі аксіогенезу музично обдарованих студентів. Мета конкретизується у таких завданнях:

- 1) теоретично обґрунтувати значення смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) і

самоефективності (СЕ) у ціннісному розвитку обдарованої особистості;

2) порівняти показники СЖО і СЕ музично обдарованих студентів і тих, які не демонструють ознак обдарованості залежно від успішності, досягнень та сфери розвитку здібностей.

Виклад методики і результатів дослідження. Дослідження проводилося в Київському університеті імені Бориса Грінченка. Для порівняння особливостей ціннісного розвитку музично обдарованих і пересічних студентів було застосовано тест СЖО (Д. О. Леонтьєв) і Шкалу самоефективності (Р. Шварцер, М. Єрусалем, адаптація – І. Галецька). Дані збиралися з допомогою Е-платформи «Обдарованість ТЕСТ ONLINE», що розробляється в лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Загальна вибірка – 87 осіб, із яких 40 – студенти з ознаками музичної обдарованості (критерій відбору – визнані досягнення в музичній діяльності). Оскільки СЖО і СЕ безпосередньо пов'язані з саморозвитком особистості та продуктивністю діяльності, важливо було порівняти як загальні, так і окремі показники досліджуваних груп залежно від досягнень та навчальної успішності. Статистична достовірність порівняння середніх контролювалася з допомогою t-критерію Стьюдента ($p < 0,05$).

Теоретичним підґрунтям дослідження стало положення про те, що вивчення аксіогенезу музично обдарованої особистості має спиратися на особистісний підхід до обдарованості. Обдарованість розглядається не як сукупність задатків, а як сукупність здібностей, властивостей і ознак, що інтегруються у більшість особистісних структур, визначає пріоритети людини і зрештою стає одним із основних системотвірних чинників саморозвитку особистості.

У цьому зв'язку важливо відшукати ті особистісні утворення, з допомогою яких людина рефлексує власну обдарованість, зокрема ті її аспекти, які позначаються на розвитку суб'єктності у взаємодії з соціальним оточенням, і на тенденціях саморозвитку, які можуть вести як до розвитку обдарованості, так і до її втрати. Таким відносно стійким утворенням є особистісні цінності, а їх виникнення, розвиток і утвердження – аксіогенез – можна розглядати як динамічну характеристику генези обдарованої особистості.

На рис. 1. простежуються смислові зв'язки між обраними нами означеннями обдарованої особистості, особистісних цінностей та аксіогенезу й основних показників, на вивчення яких спрямовано обрані методики. Показники СЖО і СЕ кореспондуються як з нашим розумінням обдарованості, так і з уявленнями про особистісні цінності та аксіогенез, і при цьому, певною мірою, узгоджуються між собою. Якщо методика СЖО спрямована на вивчення осмисленості життя в цілому і тих його компонентів, рефлексія яких дозволяє людині проектувати власний розвиток, то показники самоефективності є індикаторами суб'єктності та її інструментів: здібностей та вмінь.

Релевантність методик СЖО і СЕ для дослідження обдарованої особистості можна довести емпірично, порівнюючи результати музично обдарованих студентів та тих, які не демонструють ознак обдарованості. Показники перших мають бути вищими, оскільки вони кореспондуються з виокремленими ознаками обдарованої особистості. Зокрема, якщо розглядати окремо таку шкалу як «цілі в житті», то наші попередні дослідження показали, що в музично обдарованих студентів вони, як правило: 1) пов'язані з професійною музичною діяльністю; 2) реалістичні; 3) рівномірно розподілені у близькій, середній і далекій часовій перспективі [7]. Існує низка досліджень, які свідчать про те, що

обдаровані люди інтенсивніше, ніж пересічні, переживають процес життя. Як невдачі, так і успіхи й досягнення викликають емоційні відгуки, що підтримують на високому рівні інтерес до музичної діяльності і формують її мотивацію [5; 8; 12; 14].

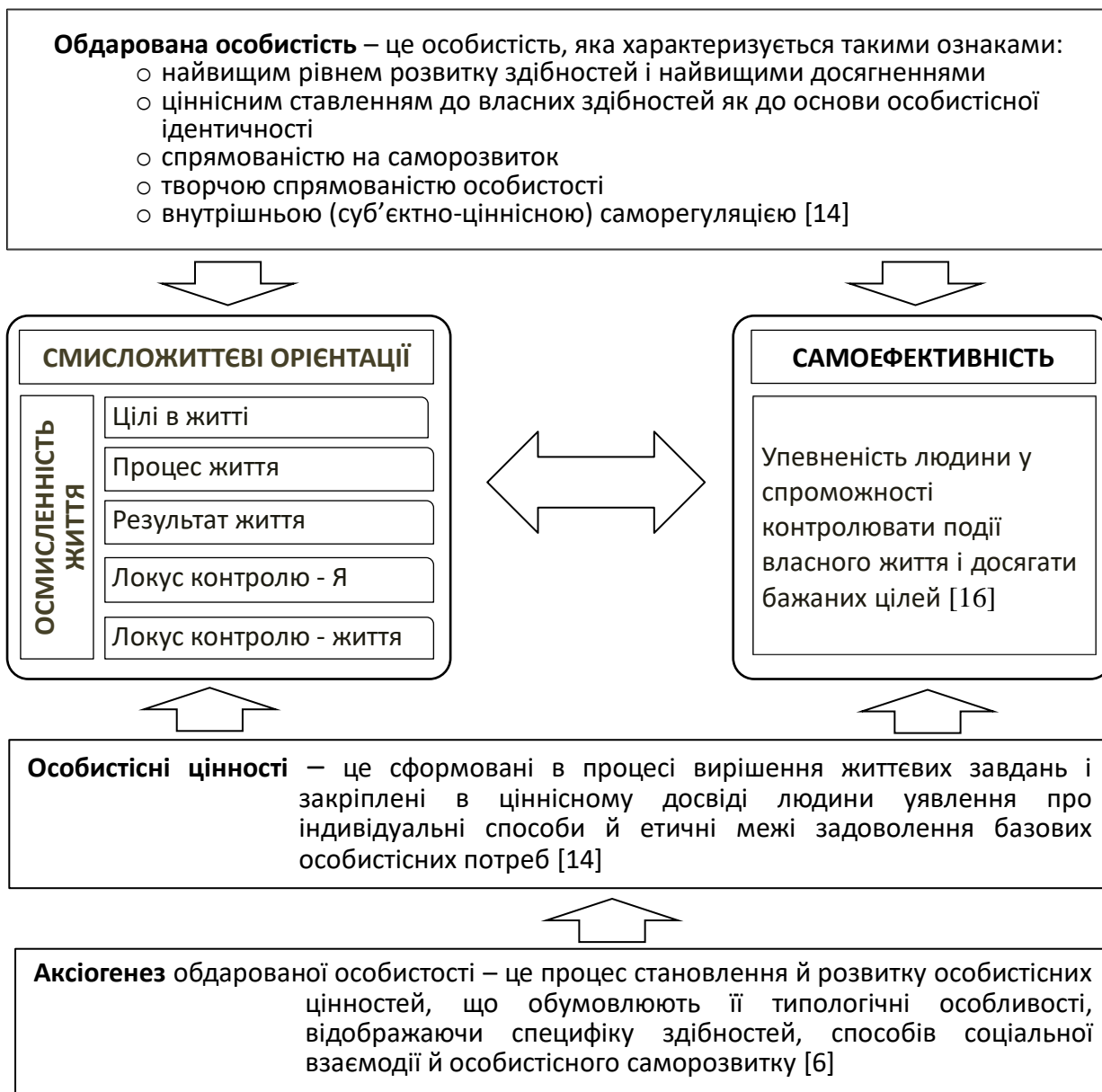

Рис.1. Смыслжизненные ориентации та самоэффективность как показатели актиогенезу музично обдарованої особистості

Можна припустити, що показники за шкалою «результат життя» у музично обдарованих студентів також будуть вищими, а ще – зв'язаними зі шкалою «цілі в житті». Як правило, кожен вже має декілька зреалізованих цілей. З іншого боку, на показниках може позначитися і невдоволення досягнутим, а це потребує додаткової перевірки. «Локус контролю – Я», що вимірює силу особистості, її впевненість у своїх можливостях, очевидно теж кореспондується з ознаками обдарованої особистості, зокрема такими як суб'єктно-ціннісна саморегуляція та спрямованість на саморозвиток. Обдаровані люди не є фаталістами, вони самі проектують власне життя, тому їм мають бути властивими вищі показники за шкалою «локус контролю – життя».

Всі шкали тесту СЖО і СЕ узгоджуються із прийнятим у цій статті означенням особистісних цінностей, які є результатом ціннісного досвіду людини, накопиченого нею в процесі задоволення персональних потреб. Щоб накопичити такий досвід, людина, тим більше обдарована людина, не може обмежуватися реакціями на низку життєвих ситуацій, вона планує своє життя, ставить перед собою цілі і завдання, і досягаючи їх, формує бачення нових цілей та можливостей їх досягнення.

Отримані нами емпіричні дані свідчать про те, що у цілому музично обдаровані студенти в порівнянні з пересічними демонструють вищі показники СЖО і СЕ (рис. 2.). Виявлено відмінності на рівні середніх показників осмисленості життя (109,52 – у музично обдарованих студентів, 98,24 – у пересічних) та самоефективності (37,2 та 30,8 відповідно).

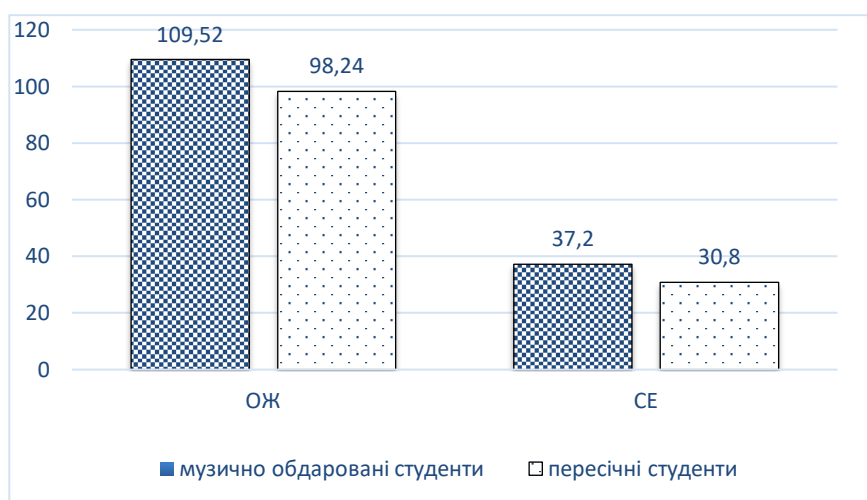

Рис. 2. Середні показники СЖО і СЕ музично обдарованих і пересічних студентів

Для того, щоб зафіксувати це як доконаний факт, важливо взяти до уваги, що здібності можуть розвиватися не лише в музичній, а й у навчальній та інших видах діяльності. З огляду на це, варто порівняти показники музично обдарованих студентів з показниками студентів, які не демонструють ознак обдарованості, враховуючи їх навчальну успішність, навчальні досягнення і досягнення в інших видах діяльності (спорті, мистецтві тощо).

Аналіз обох досліджуваних груп за критерієм навчальної успішності студентів, що входять до їх складу, дозволив виявити такі тенденції:

- музично обдаровані студенти, що мають вищу навчальну успішність, демонструють і вищі показники осмисленості життя порівняно з тими, що мають середню успішність (ОЖ – 116,05 і 103,0 відповідно);
- схожа тенденція спостерігається всередині групи досліджуваних пересічних студентів (ОЖ – 104,2 і 92,28 відповідно);
- близькими виявилися показники ОЖ пересічних студентів із високою успішністю та музично обдарованих студентів із середньою навчальною успішністю (ОЖ – 104,2 і 103,0 відповідно).

Отримані дані можуть свідчити про те, що навчальна діяльність студентів, пов'язана з життєвими цілями і перспективами саморозвитку, впливає на загальний рівень осмисленості життя. Студентам, які не демонструють ознак обдарованості, але активно включені в процес професіоналізації, притаманна тенденція до зростання показників ОЖ.

Відмінності між музично обдарованими студентами і тими, які не демонструють ознак обдарованості, виявилися значимими за всіма субшкалами СЖО (рис. 3.).

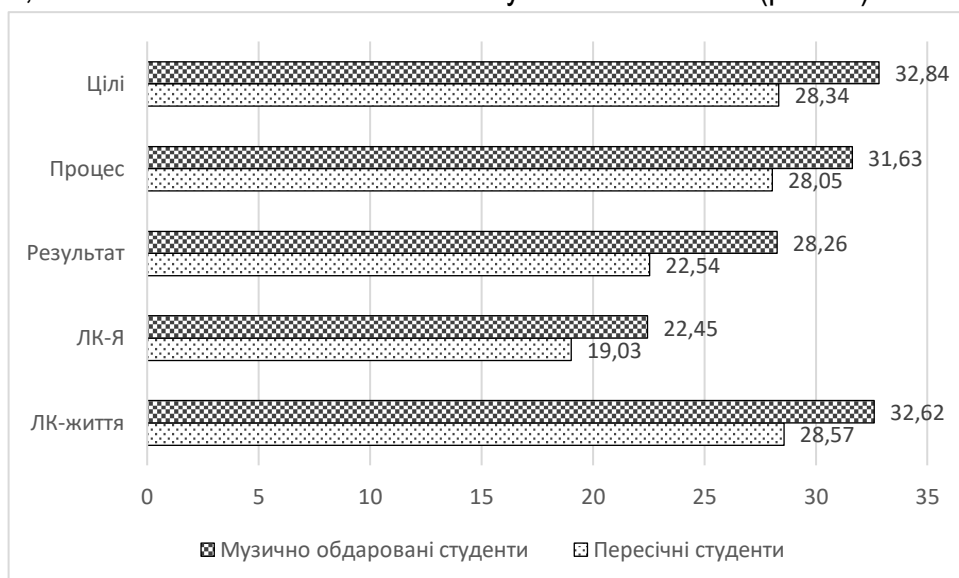

Рис. 3. Порівняння показників музично обдарованих і пересічних студентів за субшкалами СЖО

Музично обдаровані студенти мають вищі показники життєвих цілей (середнє значення показника за шкалою «Цілі в житті» – 32,84, що значно перевищує результати студентів, які не демонструють ознак обдарованості – 28,34); вирізняються сприйманням життя як емоційно насиченого і наповненого сенсом (показник за шкалою «Процес життя, чи інтерес і емоційна насиченість життя» – 31,64, у пересічних студентів – 28,05); мають вищий рівень осмислення продуктивності прожитого відрізка життя (показник за шкалою «Результативність життя, чи задоволеність самореалізацією» – 28,26, у пересічних студентів – 22,54); уявлення про себе як про достатньо сильну особистість (показник за шкалою «Локус контролю-Я (Я – господар життя)» – 22,45, у пересічних студентів – 19,03); упевненість в можливості контролювати власне життя, приймати і втілювати рішення (показник за шкалою «Локус контролю-життя, або керованість життя» – 32,62, у пересічних студентів – 28,57).

За показниками СЕ також виявлено відмінності у музично обдарованих і пересічних студентів залежно від рівня навчальної успішності (рис. 4).

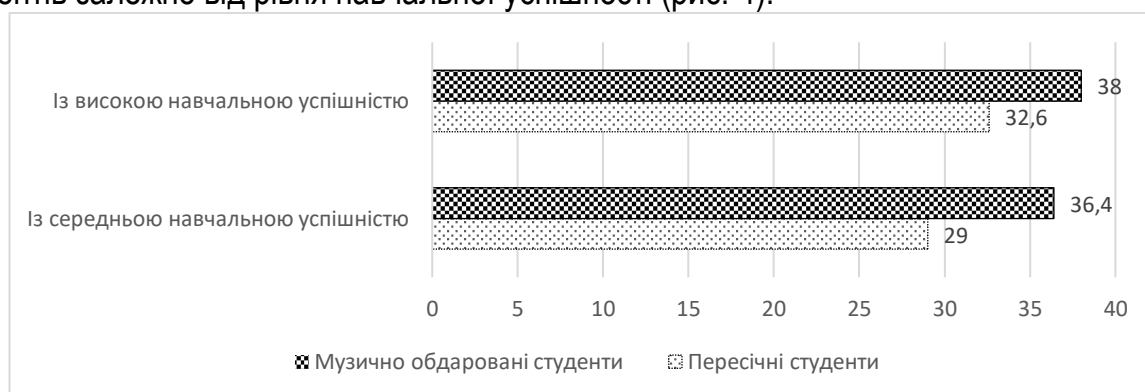

Рис. 4. Показники СЕ музично обдарованих і пересічних студентів залежно від рівня навчальної успішності

І музично обдаровані, й пересічні студенти з високою навчальною успішністю демонструють вищі показники СЕ (38 та 32,6 відповідно), ніж студенти з середньою навчальною успішністю (36,4 та 29 відповідно). При цьому, як і очікувалося, показники СЕ музично обдарованих студентів із середньою успішністю вищі за показники пересічних студентів, які мають високий рівень успішності.

Аналіз відмінностей досліджуваних груп за критерієм досягнень показав, що група студентів, що не демонструють ознак обдарованості, виявилася неоднорідною: частина досліджуваних має досягнення в академічних конкурсах та олімпіадах. Група музично обдарованих студентів є гомогенною: всі студенти мають перемоги на конкурсах і фестивалях різного рівня. З огляду на це порівнюються показники СЕ трьох груп (рис. 5).

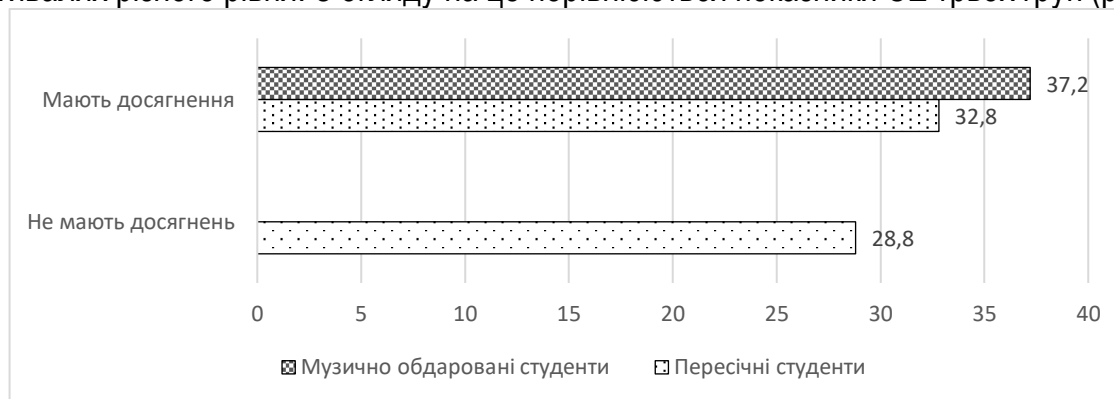

Рис. 5. Показники СЕ музично обдарованих і пересічних студентів залежно від рівня досягнень

У музично обдарованих студентів найвищий показник СЕ (37,2). Показник СЕ групи пересічних студентів, що мають досягнення, значно нижчий (32,8) і очікувано перевищує показник пересічних студентів, які досягнень не мають (28,8).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Музично обдарована особистість розглядається як цілісність, що об'єднує окремі показники музичної обдарованості на вищому системному рівні, який відображається в особистісних цінностях. Застосування методик СЖО і СЕ дозволяє отримати показники, які кореспондуються з розумінням особистісних цінностей як результатів персонального досвіду особистості у сфері задоволення власних потреб, що конкретизується у параметрах локусу контролю (Я і життя), у результатах життя і задоволеності ними, та у тенденціях до розвитку, закріплених у життєвих цілях. Інтегральний показник осмисленості життя узгоджується із притаманною обдарованій особистості здатністю до рефлексії і вибудови лінії власного саморозвитку. Самоефективність можна розглядати як ціннісне утворення, що є внутрішнім регулятором саморозвитку здібностей.

Вищі показники СЖО і СЕ, що їх демонструють музично обдаровані студенти у порівнянні з пересічними, підкріплюють положення про релевантність обраних методик дослідження. Виявлені тенденції дозволяють зробити висновок про те, що у студентському віці формується ціннісне ставлення до здібностей як основи особистісного саморозвитку, і рівень його тим вищий, чим більше людина відповідає ознакам обдарованої особистості. Додатковими аргументами на користь цього положення є такі емпіричні результати: 1) вищі показники СЖО і СЕ у студентів, які не демонструють ознак обдарованості, але розвивають свої здібності у навчальній діяльності; 2) вищі показники СЖО і СЕ у студентів, які мають досягнення окрім навчальної, ще й в інших видах

діяльності.

Перспективи досліджень вбачаються у вивченні взаємозв'язків між компонентами СЖО і СЕ обдарованої особистості та вікової динаміки ціннісних утворень з метою отримання цілісної картини аксіогенезу музично обдарованих студентів.

Список використаних джерел

1. Аршава І. Ф., Носенко Е. Л., Кутєпова-Бредун В. Ю. Особистісні характеристики музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Т. VI. Психологія обдарованості. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 11. С. 20-30.
2. Гатрич І. Г. Музична обдарованість школярів як психолого-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4. С. 127-131.
3. Гетманенко А. О. Развитие музыкальной одаренности детей среднего школьного возраста в условиях обучения вокально-исполнительской деятельности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Кемерово, 2016. 27 с.
4. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. М.: Смысл, 2000. 18 с.
5. Музика О. Л. Розвиток здібностей і розвиток особистості. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень* / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. С. 31-42.
6. Музика О. Л. Аксіогенез особистості і розвиток обдарованості: теоретична модель і підходи до дослідження. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. VI: Психологія обдарованості. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 14. С. 60-76.
7. Музика О. О. Смысловиттєві орієнтації та життєві цілі як чинники аксіогенезу музично обдарованих студентів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. VI. Психологія обдарованості. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. Вип. 14. С. 173-180.
8. Музика О. О. Самоефективність як чинник професіоналізації студентів. ISSN Online: 2312-5829. *Освітологічний дискурс*, 2018. № 3-4 (22-23). С. 83-94.
9. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості: монографія / За ред. О. М. Кокуна. К.: Педагогічна думка, 2015. 297 с.
10. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / За ред. Л. З. Сердюк. К.: Педагогічна думка, 2015. 197 с.
11. Радчук Г. К. Темпоральні характеристики осмисленості життя студентів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. № 1 (52). 2016. С. 16-20.
12. Соціальна взаємодія і цінності обдарованої особистості: методичний посібник / За ред. О. Л. Музики. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 222 с.
13. Титаренко Т. М. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі: монографія / За ред. Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2016. 320 с.
14. Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості: монографія / За ред. О. Л. Музики. К.: Видавничий Дім «Слово», 2017. 220 с.

15. Шапошник-Домінська Д.О. Психологічні особливості розвитку самоефективності особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2015. 20 с.
16. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986. 617 p.
17. Schwarzer R., Jerusalem M. Generalized Self-Efficacy scale. *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* / J. Weinman, S. Wright, M. Johnston. Windsor, UK: NFER-NELSON, 1995. P. 35-37.

References transliterated

1. Arshava I. F., Nosenko E. L., Kutepova-Bredun V. Yu. Osobistisni harakteristiki muzikantiv-profesionaliv ta muzikantiv-amatoriv. *Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prats Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini. T.VI. Psihologiya obdarovanosti. Kiyiv-Zhitomir: Vid-vo ZhDU Im. I. Franka, 2015. Vip. 11. S. 20-30. [in Ukrainian].*
2. Gatrach I. G. Muzichna obdarovanist shkolyariv yak psihologo-pedagogichna problema. *Nova pedagogichna dumka. 2014. № 4. S. 127-131. [in Ukrainian].*
3. Getmanenko A. O. Razvitie muzyikalnoy odarennosti detey srednego shkolnogo vozrasta v usloviyah obucheniya vokalno-ispolnitelskoy deyatel'nosti: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.07. Kemerovo, 2016. 27 s. [in Russian].
4. Leontev D. A. Test smyislozhiznennyih orientatsiy (SZhO). 2-e izd. M.: Smyisl, 2000. 18 s. [in Russian].
5. Muzyka O. L. Rozvitok zdibnostey i rozvitok osobistosti. *Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriya, metodika, rezultati doslidzhen* / Za red. V.O. Molyako, O.L. Muzyky. Zhitomir: Vid-vo Ruta, 2006. S. 31-42. [in Ukrainian].
6. Muzyka O. L. Aksiogenez osobistosti i rozvitok obdarovanosti: teoretichna model i pidhodi do doslidzhennya. *Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prats Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini. T.VI: Psihologiya obdarovanosti. Kiyiv-Zhitomir: Vid-vo ZhDU Im. I. Franka, 2018. Vip. 14. S. 60-76. [in Ukrainian].*
7. Muzyka O. O. Smislozhittevi orientatsiyi ta zhittevi tsili yak chinniki aksiogenezu muzichno obdarovanih studentiv. *Aktualni problemi psihologiyi: Zblrnik naukovih prats Institutu psihologiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrayini. T.VI. Psihologiya obdarovanosti. Kiyiv-Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2018. Vip. 14. S. 173-180. [in Ukrainian].*
8. Muzyka O. O. Samoefektivnist yak chinnik profesionalizatsiyi studentiv. ISSN Online: 2312-5829. *Osvitologichniy diskurs, 2018. № 3-4 (22-23). S. 83-94. [in Ukrainian].*
9. Psihoflziologichni zakonornosti profesiynogo samozdiysnennya osobistosti: monografiya / Za red. O. M. Kokuna. K.: Pedagogichna dumka, 2015. 297 s. [in Ukrainian].
10. Psihologo-pedagogichni osnovi protsesu samotvorennya osobistosti: monografiya / Za red. L.Z. Serdyuk. K.: Pedagogichna dumka, 2015. 197 s. [in Ukrainian].
11. Radchuk G. K. Temporalni harakteristiki osmislenosti zhittya studentiv. *Pedagogichniy protses: teoriya i praktika. 2016. № 1 (52). S. 16-20. [in Ukrainian].*
12. Sotsialna vzaemodiya i tsinnosti obdarovanoyi osobistosti: metodichniy posibnik / Za red. O.L. Muzyky. Kiyiv: Institut psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini, 2018. 222 s. [in Ukrainian].
13. Titarenko T. M. Psihologiya zhittetvorennya osobistosti v suchasnomu sviti: monografiya / Za red. T. M. Titarenko. K.: Milenium, 2016. 320 s. [in Ukrainian].

14. Tsinnisna determinatsiya stanovlennya obdarovanoj osobistosti: monografiya / Za red. O.L. Muzyky. K.: Vidavnychy DIm «Slovo», 2017. 220 s. [in Ukrainian].
15. Shaposhnik-Domsnska D.O. Psihologichni osoblivosti rozvitku samoefektivnosti osobistosti: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.01. Kiyiv, 2015. 20 s. [in Ukrainian].
16. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986. 617 p. [in English].
17. Schwarzer R., Jerusalem M. Generalized Self-Efficacy scale. *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* / J. Weinman, S. Wright, M. Johnston. Windsor, UK: NFER-NELSON, 1995. P. 35-37. [in English].

Muzyka O.O. Sense-life orientations and self-efficacy in the value development of musically gifted students. Musically gifted personality is considered as integrity, which unites separate indicators of musical talent at a higher system value level. Musically gifted students demonstrate higher rates of sense-life orientations (SLO) and self-efficacy (CE) compared to average. The revealed tendencies make it possible to conclude that in the student's age a value attitude towards abilities is formed as the basis of personal self-development and its level is higher, the more a person meets the attributes of a gifted personality. Additional arguments in favor of this provision are the following empirical results: 1) higher indicators of SLO and CE for students who do not show signs of giftedness but develop their learning abilities; 2) higher SLO and CE rates for students with achievements other than academic ones, as well as in other types of activities.

Key words: axiogenesis, musical gift, gifted personality, self-efficacy, sense-life orientations, life goals, personal values.